

SUOČAVANJE

RATNI ZLOČINI U CRNOJ GORI

SUVERENITET NE AMNESTIRA

Tamara Kaliterna

Deobni bilans zločina u bivšoj državnoj zajednici nije napravljen. Vojnici i oficiri zajedničke države su odgovorni za logore u Morinju i Kumboru, saodgovorni za ubistva kosovskih izbeglica i delom odgovorni za deportacije Bošnjaka

U Podgorici je nastavljeno suđenje po tužbi porodice Alenka Titorića za naknadu štete zbog deportacije 1992. godine. U maju 1992. Beograđanin Alenko je otišao službeno u Budvu. Posle dva dana je uhapšen jer je Musliman i imao je lična dokumenta BiH. Iz Centra bezbjednosti u Herceg Novom ga je policija, sa još 28 ljudi iz Bosne, odvezla u BiH.

Novembarski izveštaj Evropske komisije o reformama u Crnoj Gori konstatiše da istraga o „nestanku bosanskih izbeglica 1992. koje je crnogorska policija nezakonito izručila vlastima bosanskih Srba, izaziva zabrinutost“. U Podgorici se vodi istraga protiv šestorice bivših visokih funkcionera crnogorske policije za „ratni zločin protiv civilnog stanovništva“. Slobodan Pejović, koji je u vreme deportacije Bošnjaka bio načelnik za krvne delikte u hercegnovskom Centru bezbjednosti i jedini se usprotivio deportacijama, ispričao je da su radili po uputstvima tadašnjeg ministra crnogorske policije Pavla Bulatovića. „U depeši je naređeno da se hapse Muslimani od sedam do 70 godina i predaju vlastima Republike Srbije“, objasnio je Pejović.

Pejović je o deportaciji progovorio 12 godina nakon tragičnih događaja. Da su deportovani nađeni i sahranjeni, na nišanima bi već izbledela slova sa njihovim imenima.

Deportacija u papučama

U martu 1993. crnogorsko Ministarstvo unutrašnjih poslova je, odgovarajući na poslaničko pitanje socijaldemokrata, objavilo imena 82 ljudi koji su maju 1992. godine iz Crne Gore deportovani u bosanske Krugove pakla i izručeni Radovanu Karadžiću i Ratku Mladiću.

Hazbija, supruga deportovanog Srebreničanina Azema Begića, danas živi u Švedskoj: „Mislim smo, u Crnoj Gori nije rat, tu su dobri ljudi. Jednog dana je došla milicija iz Herceg Novog, legitimisala ljude i rekla da idu da ih preslušaju. Nikad ih više nismo vidjeli“, kaže Hazbija.

„Kad smo otišli u SUP da pitamo za naše ljude, rekli su nam da su to ekstremisti. Tamo smo vidjeli Miodraga Jokića iz Srpske demokratske stranke (SDS) u Srebrenici. Hava Bosno, kojoj su isto odveli muža, rekla je milicioneru: ‘Kuda ču ja šta ču ja sad sa moje dvoje djece, šta ste mi uradili od čovjeka?’. On je rekao: ‘Jebo vas Alija, idite Aliji’“, seća se Hazbija.

Svedok izručivanja izbeglica neumitnoj smrti je i Emil Redžematović. On nagoveštava da je Crveni krst imena izbeglica koje su se prijavile ovoj humanitarnoj organizaciji dojavljivao MUP-u. Redžematović nastavlja: „Tražili smo da nam kažu da li ima neko živ ili da makar nađemo njihove kosti, da se sahrane pristojno. Do dan-danas ništa zvanično nemamo“.

Policajci su ljude u papučama predavalili srpskim paravojnim formacijama. U Baru je Bosance preuzimao četnički vojvoda Miša Stevanović-Šumar, kafedžija u Foči.

Porodice otetih su podnele 26 tužbi protiv države Crne Gore sa odštetnim zahtevima od oko 38 miliona evra. Glavni tužilac Haškog tribunala Karla del Ponte dodaje da su i deportacije u spisima Tužilaštva.

Podgorički sud je prekinuo šest postupaka kojima je rodbina albanskih izbeglica tražila naknadu štete od države Crne Gore, njene vojske i policije. Izveštaji o ovim suđenjima ekološkoj državi Crnoj Gori objavljiju se u rubrici „Crna hronika“.

Kaluđerski Laz

U blizini crnogorske granice sa Kosovom u proleće 1999. godine ubijeno je najmanje 20 ljudi, među

kojima deca, žene i starci.

Vojška ne pomaže da se rasvetli zločin u Kaluđerskom Lazu, saopšto je državni tužilac u Bijelom Polju Rifat Hadrović. On je od vrhovnog državnog tužioca Crne Gore Vesne Medenice pre 18 meseci dobio krivičnu prijavu Crnogorskog komiteta pravnika za zaštitu ljudskih prava protiv nepoznatih izvršilaca ratnog zločina nad civilima.

Dana 18. aprila 1999. godine pijani i naoružani iz Podgoričkog korpusa - VP 2939 i VP 1310 u Kaluđerskom Lazu pored Rožaja su ubili prvih šest ljudi koji su bežali sa Kosova. Komanda tadašnje Druge armije je objasnila da je „velika grupa terorista OVK pucala na pripadnike VJ“. UNHCR je tvrdio da bespomoći ljudi nisu bili naoružani. Rafalima su ubijeni trinaestogodišnje dete i nepokretna starica. I o ovome se svedočilo na suđenju Slobodanu Miloševiću, vrhovnom komandantu svih zločina na području bivše Jugoslavije. Živi su pomoćnici vrhovnog komandanta.

Velija Murić, pravni zastupnik porodica ubijenih se žalio. „Teret se ne može prebaciti samo na Srbiju, jer je zločin počinjen na crnogorskoj teritoriji. Ne može se negirati ni odgovornost crnogorske policije pod čijom je ingerencijom bila teritorija na kojoj su pobijeni civili“, kategoričan je Murić.

Stanovnik Kaluđerskog Laza Sadik Lajčić izjavio je da su u zoru 20. aprila vojnici u kamion beranskih registarskih tablica utovarili civile na koje su pucali dva dana ranije. „Žena iz susjedne kuće, koja je to posmatrala sakrivena iza prozora, čula je jauke sa karoserije kamiona. Jedan od njih šestoro još je bio živ. Njegove muke prekratio je pucanj iz vojničke puške“ – rekao je Lajčić. Mrtvi su kroz šume odvezeni do Novog Sela na Kosovu gde je buldožer iskopao kolektivnu grobnicu na seoskom groblju.

Morinj i Kumbor

Županijsko državno odvjetništvo iz Dubrovnika ove jeseni traži od tužioca Medenice podatke o stradanju hrvatskih državljanima na crnogorskom području tokom rata. Posebno se interesuje za logor Morinj, u koji su 1991. godine stigli zarobljenici sa najjužnije hrvatske obale. Krajem jula parafirali su Medenica i njen hrvatski kolega Mladen Bajić sporazum o saradnji i gonjenju počinilaca ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti i genocida.

Županijski sud u Dubrovniku vodi istragu protiv deset osoba za kojima su raspisane poternice zbog ratnog zločina u Morinju. Nijedna nije dostupna Hrvatskoj. Neka lica sa poternica su crnogorski državljenici.

Prema hrvatskim izvorima u logorima u Morinju i Kumboru nadomak Herceg Novog od 1. oktobra 1991. bilo je 346 zatočenika iz Hrvatske. Osmorica su umrla izmučena i gladna. Oni koji su se dočepali slobode posle 15 godina osećaju posledice i sećaju se torture.

Prema Miloševićevom optužnicima delikti u Morinju su „nezakonito zatvaranje, batinanje i mučenje“.

U septembru 2003. svedok Marko Knežić je tužiteljki Hildegard Uerc-Reklaf ispričao da su 4. oktobra 1991. godine Slano napale JNA i paravojne horde. Knežić je u maju 1992. godine sa stotinak zatočenika prebačen autobusima JNA iz logora u Bileći u Morinje. U Morinju su mu slomljena dva rebra.

Svedok Robert Hausvička je januara 2003. godine tužiocu Džefriju Najsu potvrdio da je aprila 1992. godine sa 70 zatvorenika prebačen u Morinj iz Bileće: „To je bila prostorija od 50, 60 kvadrata, ležali smo na drvenom podu i imali smo jednu kantu za obavljanje male nužde, a za veliku nuždu smo trebali izlaziti van. Kad god bi htjeli izići na veliku nuždu, dobili bi dobrih batina, tako da bi nas prošla volja za tim, tako da smo i veliku nuždu obavljali u kantu“.

Hausvička je sudskom veću pričao da su svi morinjski zatvorenici za stražare bili „ustaše i koljači“. Sa njim su bili i starci iz Bosne. Hausvička je dovezen u Morinj autobusom u kome su na jednom sedištu bila po trojica zarobljenika. „Tko nije mogao sjesti u siceve, klečao je na podu. Tri ili četiri stražara su za dva sata, koliko je trajalo putovanje skakali po nama, udarali nas, pljuvali i sve tako do Morinja. Od ceste do barake u kojoj smo bili smješteni ima 300 metara. U cijelom špaliru stajali su vojnici sa raznim predmetima u ruci, od pušaka, lopata, drva, ne znam ni ja čega i tih 300 metara morali smo trčati, oni su nas tukli. Dok smo došli gore do te barake, skoro svi smo bili baš dobro izmrcvareni. Stražari i vojnici koji su nas tukli pretežno su bili Srbi i Crnogorci“.

Petar Poljanić je za vreme rata bio gradonačelnik Dubrovnika, a svedočio je decembra 2003. godine:

„Samo petina zatočenih u Morinju su bili vojnici. Ja rađe o strahotama koje su činjene u Morinju ne bi, suviše je tužno“.

U oktobru 2002. svedok Nikola Samardžić je prepričao sudskom veću u Hagu susret sa oficijom KOS-a, upravnikom Morinja. „Tretman hrvatskih zarobljenika je bio nemilosrdan“, interpretirao je Samardžić utiske upravnika: „U Morinj je doveden iz Dubrovnika Ante Prlenda. U kotorskoj pomorskoj kompaniji ‘Jugooceanija’ radio je kapetan istog imena. Stražari iz Kotora su ga šamarali samo zato što je bio

imenjak omraženog kapetana".

Zaštićenog svedoka su 3. oktobra 1991. zarobili vojnici Titogradskog korpusa. Na Prevaci su ih vojnici i dobrovoljci sa Cetinja tukli kundacima i gazili. Bradati kamerman beogradske TV, sa okruglim naočarama i konjskim repom je šutirao zatvorenike urlajući: „Ovo je za vašeg Tuđmana i vašu demokratiju!“. Snimak je prikazan na crnogorskoj državnoj TV. U Morinju su ih smestili u austrougarsko skladište municije. Najstariji zatvorenik imao je 84 godine. Zaštićeni svedok je Haškom судu predao imena onih koji su maltretirali zatočenike. To su logorski kuvar, vozač autobusa sa Cetinja, predratni dubrovački policajac, komandir bezbednosti u vojnom odmaralištu u Kuparima, vojnik iz Međimurja. Zaštićeni svedok koji je bio u Morinju 75 dana, danas je neosetljiv na bol.

Deobni bilans zločina u bivšoj državnoj zajednici nije napravljen. Vojnici i oficiri zajedničke države su odgovorni za logore u Morinju i Kumboru, saodgovorni za ubistva kosovskih izbeglica i delom odgovorni za deportacije Bošnjaka. Nakon sticanja suverenosti, Crna Gora je preuzeila vojnu imovinu po teritorijalnom principu, ali ne i nadležnost za zločine vojnika na svojoj teritoriji. Ni za Crnu Goru ne postoji treći put za Evropu. Ili na sever, preko Rožaja, ili na jug, preko Herceg Novog.

Golema količina zla

Zatočenici iz Morinja su u knjizi pod nazivom "Sjećanja dubrovačkih logoraša" objavili 2003. tužni podsetnik na dane "tokom kojih su suočavani s golemom količinom zla i zlostavljanja koje su nad njima počinili četnici iz Crne Gore, istočne Hercegovine i drugih krajeva Jugoslavije. Tukli su nas cijevima i kundacima pušaka, drvenim i željeznim palicama, gumenim i električnim pendrecima, kablovima, lancima, šakama i nogama. Većini zarobljenika polomljena su rebra, kosti ruku, nogu i glave. Drugi oblik torture bila su odvođenja na lažna strijeljanja. Prisiljavali su nas pjevati četničke pjesme, ode Jugoslaviji, Crnoj Gori, Titu i partizanima. Mučeni smo hladnoćom i glađu, a higijenski uvjeti bili su nikakvi. Mokrilo se u spavaonici u posudu zapremine 15-tak litara, koju često nisu dozvoljavali isprazniti", piše između ostalog u kolektivnoj ispovesti logoraša iz Morinja.